

Sakserspejlet: Kristen kritik af livegenskabet

Sakserspejlet fra 1200-tallet udgør den ældste tyske lovsamling. På anmodning af grev Hoyer von Falkenstein, der var skriftfoged i Quidlingburg, samlede, sammenfattede og nedskrev adelsmanden Eike von Repgow den saksiske stammeret – først på latin og få år senere på tysk. Eike von Repgow havde fungeret som meddomsmand ved forskellige domstole i Saksen (dvs. Nordvesttyskland) og havde derfor et godt kendskab til den germanske sædvaneret og de ældre traditioner, som Sakserspejlet især kom til at bygge på. Sakserspejlet består af otte afsnit: landsretten, lensretten, arveretten, familieretten, strafferetten, landsfredsretten, procesretten og retsforfatningen. Straffebestemmelserne i Sakserspejlet var ofte brutale set med nutidens øjne. Men ind imellem lovbestemmelserne flettede Eike von Repgow til tider sin egen personlige mening, hvormed han på baggrund af bibelcitater og sin kristendomsforståelse kritiserede den bestående samfundsorden. Det gælder bl.a. i den tredje del af landsretten, hvori han skrev om "ufrihed".

15

I sit eget billede har Gud skabt mennesket, og ved sin lidelse har han forløst den ene som den anden. Den fattige står ham lige så nær som den rige.

Lad det nu ikke undre jer, at denne bog siger så lidt om tjenestefolks rettighed, thi den er så mangfoldig, at ingen kan komme til ende dermed. Under hver biskop og abbed og abbedisse har tjenestefolkene deres særskilte ret; derfor kan jeg ikke give besked derom.

Dengang vore forfædre kom her til landet, og da man første gang stadfæstede lov og ret, da fandtes der ingen vasal, og alle var dengang frie mennesker. Det er mig ubegribeligt, hvorledes noget menneske efter sandheden at dømme kan være et andet menneskes ejendom. Vi har heller intet bevis herpå.

Der er dog mange mennesker, der er gået vild af sandheden, og siger, at livegenskabet¹ begyndte med Kain, der slog sin broder ihjel.² Men Kains slægt blev udslettet, da verden gik under i vand, så intet deraf blev tilbage.

Mange andre siger også, at livegenskabet stammer fra Ham, Noahs søn.³ Noah velsignede de to af sine sønner, med hensyn til den tredje omtalte han intet livegenskab. Ham bosatte sig i Afrika med sin slægt. Sem blev i Asien. Jafet, vor forfader, besatte Europa. Således tilhørte ingen af dem altså nogen af de to andre.⁴ Så siger mange folk, at livegenskab kom fra Ismael.⁵ Den hellige skrift nævner Ismael, trælkvindens søn, men ellers lader den intet forlyde om livegenskab hos ham.

Så siger mange folk, at den kom fra Esau.⁶ Jakob blev velsignet af sin fader, og han bød ham være herre over sin broder, men han forbandede ikke Esau, og han omtalte ikke livegenskab. Vi har også stadig i vor lov og ret den sætning, at ingen kan give sig selv i arv og eje. Det kan hans

¹ *Livegenskab*: (af tysk *Leibeigenschaft*, ordret 'det at en anden ejer ens krop'). Livegenskab indebar, at en livegen person (ofte en bonde) varigt var underlagt en anden persons (en herremands) myndighed. Dette kommer tæt på slaveri, men i modsætning hertil kunne en livegen ikke sælges uafhængigt af den jord, vedkommende var bundet til.

² Biblens fortælling om Kain og Abel, se 1. Mosebog, kapitel 4.

³ Noahs søn Ham eller Kam, jf. 1. Mos. 5,32; 6,10

⁴ Historien om Noah og hans slægt, se 1. Mosebog, kapitel 6-10.

⁵ Ismael var Abrahams søn med trælkvinden Hagar, 1. Mos. 16; 21

⁶ Esau var søn af Isak og tvillingebror til Jakob, 1. Mos. 25

arvinger gøre indsigelse imod. Hvorledes kunne da Noah eller Isak give en anden til arv og eje, når ingen kan give sig selv til arv og eje?

Vi har også yderligere det bevis. Gud hvilede den syvende dag. Den syvende uge bød han også at helligholde, da han gav jøderne loven og os den Helligånd. Den syvende måned bød han os
5 også at helligholde og det syvende år, det er frigivelsernes år. Da skulle man lade alle være ledige og fri, som var fangne og kommet i livegenskab, i just sådan en klædning, som man tog dem til tange i, hvis de ville være ledige og fri. Efter syv gange syv år kom det halvtredsindstyvende år, det hedder jubelåret. Da skulle enhver være ledig og fri, hvad enten han ville eller ej.⁷

Og endnu et bevis har Gud givet os, da de satte ham på prøve med en mønt, og han sagde: "Giv
10 kejseren, hvad hans er, og Gud, hvad Guds er."⁸

Således ved vi fra Guds eget ord, at mennesket, Guds billede, skal tilhøre Gud, og at den, der gør krav på at eje noget andet menneske, handler mod Guds vilje.

Sandt at sige kan livegenskab kun have sit udspring i tvang og fangenskab og uretfærdig magt, som man fra gammel tid har anført som en uretfærdig sædvane og som man nu vil have gjort til
15 lov og ret.

Uddrag af Sakserspejlet, oversat af J. Rosenløv efter P. Frischauer: *Es steht geschrieben. Die großen Dokumente*, Zürich (1967)

⁷ Det såkaldte Jubelår er beskrevet i 3. Mos. 25. Frigivelse af gældsslaver omtales i vers 39-55. Frigivelsen af gældsslaver efter syv år, se 2. Mos. 21,2; 5. Mos. 15,12.

⁸ Se Mattæus-evangeliet, kapitel 22, 21: "Så giv kejseren, hvad kejserens er, og Gud, hvad Guds er." Passagen (22,15-22) omhandler skattebetaling til den romerske kejser. Eike mener altså, at man kan betale kejseren skat med hans egen mønt, der er fremstillet af ham selv og med kejserens eget billede. Men menneskene, der er skabt i Guds billede, tilhører uden undtagelse Gud.